

**СУЧАСНА ДОКТРИНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ Й ФОРМУВАННЯ****MODERN DOCTRINE OF CRIMINAL LAW OF EUROPEAN UKRAINE:
PROBLEMS OF DEFINITION AND FORMATION**

Демидова Л.М., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дискусійним питанням наукового супроводження подальшого удосконалення кримінального законодавства України в умовах прийняття рішення європейськими інституціями про визнання нашої країни кандидатом на вступ до Європейського Союзу. Автор формулює особисту правову позицію стосовно значення доктрини кримінального права для активізації адаптації українського кримінального законодавства до стандартів Європейського Союзу і виконанню тих завдань, які має виконати Україна для успішного приєднання до європейської спільноти.

В публікації презентовано оновлену дефініцію поняття «доктрина кримінального права» та акцентовано увагу на функціях доктрини кримінального права.

Визначальними рисами (ознаками) доктрини визнані: 1) офіційність визнання її положень; 2) авторитетність доктрини; 3) визнання доктрини кримінального права науковим підґрунтям подальшої реалізації стратегії розвитку такої галузі права й правової системи країни в цілому; 4) загальна реалізованість функціонального призначення доктрини в суспільстві й державі; 5) спрямованість на нормативне наповнення системи державного управління засобами правового регулювання.

За своїм змістовним наповненням доктрина кримінального права є носієм знань щодо стратегію розвитку кримінального права, що є показником її стратегічного призначення. Вона також має фундаментальне, ціннісно-визначальне й ціннісно-оціночне, законотворче, прикладне, регулятивне значення в системі державного управління й правового регулювання.

Підкреслено орієнтаційно-ціннісне й орієнтаційно-оціночне призначення доктрини в правовому забезпеченні належного рівня розвитку суспільних і державних процесів в європейській Україні при реалізації кримінально-правових заходів боротьби з корупцією.

Розглянуто стан і сформульовані перспективи адаптації законодавства України про кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення в частині повноти й точності впровадження положень Резолюції Кабінету Міністрів Ради Європи від 6 листопада 1997 року, де визначені 20 керівних принципів для боротьби з корупцією.

Ключові слова: правова система України, кримінальне право як галузь права, наука кримінального права, доктрина кримінального права, функції доктрини кримінального права, стратегія державного управління, адаптація кримінального законодавства, принципи боротьби з корупцією.

The article is devoted to the debatable issues of scientific support for the further improvement of the criminal legislation of Ukraine in the context of a decision by European institutions to recognize our country as a candidate for joining the European Union. The author formulates a personal legal position regarding the importance of the doctrine of criminal law for the activation of the adaptation of the Ukrainian criminal legislation to the standards of the European Union and the fulfillment of the tasks that Ukraine must fulfill in order to successfully join the European community.

The publication presents an updated definition of the concept of «criminal law doctrine» and focuses attention on the functions of the criminal law doctrine.

The following are recognized as defining features (signs) of the doctrine: 1) formal recognition of its provisions; 2) authority of the doctrine; 3) recognition of the doctrine of criminal law as a scientific basis for the further implementation of the strategy for the development of this branch of law and the legal system of the country as a whole; 4) the general realization of the functional purpose of the doctrine in society and the state; 5) focus on regulatory filling of the state administration system with means of legal regulation.

According to its content, the doctrine of criminal law is a carrier of knowledge regarding the strategy of the development of criminal law, which is an indicator of its strategic purpose. It also has a fundamental, value-determining and value-evaluation, law-making, applied, regulatory significance in the system of state administration and legal regulation. The orientation-value and orientation-evaluation purpose of the doctrine in the legal provision of the proper level of development of social and state processes in European Ukraine during the implementation of criminal-legal measures to combat corruption is emphasized.

The state of the adaptation of Ukrainian legislation on criminal liability for corruption criminal offenses in terms of the completeness and accuracy of the implementation of the Resolution of the Cabinet of Ministers of the Council of Europe of November 6, 1997, which defines 20 guiding principles for fighting corruption, is considered.

Key words: legal system of Ukraine, criminal law as a branch of law, science of criminal law, doctrine of criminal law, functions of the doctrine of criminal law, strategy of state administration, adaptation of criminal legislation, principles of fighting corruption.

До законодавства України про кримінальну відповідальність, який набув чинності 1 вересня 2003 року, внесено понад 800 змін. Низка таких новел призвела до порушення системності чинного кримінального законодавства. Спостерігається недотримання законодавцем правил законодавчої техніки, невілювання національними традиціями в законотворенні тощо. Водночас Україна рухається євроінтеграційним шляхом і процес адаптації українського кримінального законодавства значно активізується, що потребує посиленої роботи законодавчого органу – Верховної Ради України. У цих умовах потрібне професійне наукове супроводження всіх законотворчих ініціатив із одночасним розробленням рекомендацій, спрямованих на підвищення якості й ефективності новелізації кримінального законодавства, здійснення науково-правової оцінки українського

кримінального законодавства та практики його застосування в багатьох сферах державного управління і суспільного життя, зокрема в питаннях боротьби з корупцією.

На початку 2022 року в Україні колективом авторів оприлюднено монографію «Актуальні проблеми формування сучасної доктрини кримінального права України» за загальною редакцією професорів В. Я. Тація, Л. М. Демидової і В. І. Борисова [1]. Це перша монографічна праця, присвячена системному розгляду питань, окреслених в назві наукового видання, де автором цієї статті запропоновано, зокрема, дефініцію поняття «доктрини кримінального права, презентовані міркування щодо функцій, видів і значення такої доктрини [1, с. 76, 79, 80].

Уточнюючи окремі положення зазначеної монографічної праці, дефініція доктрини кримінального права та її ознаки може бути представлена в такій редакції:

«Доктрина українського кримінального права є концептом наукових знань як системної сукупності ідей, принципів і концепцій про розвиток кримінального права як галузі права або окремих її частин (Загальної або Особливої), інститутів, підінститутів, норм. Такий концепт визначає особливості: (а) розвитку державної кримінально-правової політики боротьби з кримінально-карними правопорушеннями та їх запобігання виключно засобами кримінального права та напрями її формування та реалізації, (б) функцій і (в) предмета кримінального права на сучасному і перспективному етапах розвитку суспільства й держави, (г) головних інститутів кримінального права (зокрема інституту кримінального правопорушення (кримінального проступку та злочину), інституту кримінальної відповідальності, інституту покарання, співучасті в кримінальному правопорушенні)».

Визначальними рисами (ознаками) доктрини є: 1) офіційність визнання її положень; 2) авторитетність доктрини; 3) визнання доктрини кримінального права науковим підґрунтям подальшої реалізації стратегії розвитку такої галузі права й правової системи країни в цілому; 4) загальна реалізованість функціонального призначення доктрини в суспільстві й державі; 5) спрямованість на нормативне наповнення системи правового регулювання. Доктрина є концептом наукових знань, проте за обсягом таких знань і змістом вона не співпадає з наукою кримінального права, яка є більш широкою, з різними поглядами, ідеями, концепціями, переважно з правовими позиціями дослідників, що не співпадають. У доктрині, навпаки, все вивірено, системно, концептуально.

За своїм змістовним наповненням доктрина кримінального права є носієм знань щодо стратегії розвитку кримінального права, тому має стратегічне значення. До того ж, вона має фундаментальне, ціннісно-визначальне й ціннісно-оціночне, законотворче, прикладне, регулятивне значення.

Зазначені результати дослідження проблем формування сучасної доктрини кримінального права, на погляд автора цієї статті, є актуальними для продовження пізнавального процесу з урахуванням прийнятого членами Європейського Союзу (далі – ЄС) 23 червня 2022 року рішення про визнання України кандидатом на вступ до ЄС. Який вплив має таке рішення на процес подальшого удосконалення кримінального законодавства в цілому і в частині кримінально-правових заходів боротьби з корупцією? Яке значення при цьому має доктринальний підхід до адаптації українського законодавства до стандартів ЄС? Чи є корисними при виконанні такого завдання наукові розробки щодо доктрини кримінального права нашої країни? Які можливі шляхи поглиблення отриманих наукових знань та накопичення нової інформації для успішної реалізації євроінтеграційного курсу в сфері боротьби з корупцією?

Мета статті охоплює розгляд вишеокреслених питань в межах обсягу, визначеного для наукової статті.

Як зазначається в публікаціях, ЄС було надано ряд вимог, які необхідно виконати на шляху до європейської інтеграції [2]. Перед Україною поставили ряд «завдань» для реалізації, а саме: посилення боротьби з корупцією; проведення реформи Конституційного Суду України; продовження судової реформи в Україні; антиолігархічний закон; здійснення боротьби з відмиванням коштів; «закон про медіа» (приведення медіа законодавства у відповідність до європейського; зміна законодавства про національні меншини. Частина цих завдань наша країна вже виконала, проте робота продовжується.

Загальний аналіз цих «завдань» дозволяє висловити думку, що переважна більшість із них потребує розгляду питання стосовно стану й перспективи удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність (далі – КК або КК України). Для досягнення системності

і комплексності при переході на стандарти щодо кримінального законодавства ЄС потрібні наукові орієнтири, тобто доцільно застосовувати доктринальний підхід із розробленням або удосконаленням стосовно кожного завдання спеціальної доктрини кримінального права з одночасним продовженням формування сучасної генеральної (загальної) доктрини кримінального права України, яка знаходиться на етапі визнання її доцільності в науковому колі і на державному рівні й подальшого продовження її створення ініціаторами і розробниками цієї ідеї концептуального характеру.

Доктрина (загальна і спеціальні) кримінального права – це систематизовані і офіційно визнані теоретичні засади наукового плану дій, що забезпечують розвиток кримінального права України як галузі права, у різних аспектах предмета останньої. Причому ці наукові концепти не можуть розглядатися ізольовано від концептів розвитку всієї правової системи України і таких галузей права як кримінально-процесуальне право України, кримінально-виконавче право України тощо.

Доктринальний підхід (за його якісного розроблення й забезпечення впровадження) має насамперед стратегічне призначення для удосконалення державного управління й подальшого розвитку громадянського суспільства 21 століття. Крім того, доктрина (загальна і спеціальні) слугує орієнтаційно-ціннісним й орієнтаційно-оціночним науковим стандартом для досягнення належного рівня правового забезпечення належного рівня розвитку суспільних і державних процесів при реалізації кримінально-правових заходів боротьби з суспільно небезпечними проявами.

Вочевидь, що сьогодення характеризується геополітичним і інтеграційним розширенням взаємозв'язку між країнами, причому мирного і конфліктного характеру. На перші ланки міждержавної зв'язків виходять людські, моральні, інформаційні, економічні, фінансові, природні та інші ресурси. Уточнюються напрями, форми, зміст взаємовпливу і спільних дій. І це має безпосереднє віддзеркалення в правових системах різних держав і в правових результатах міждержавної співпраці на міжнародній арені.

Україна як незалежна і самостійна держава і вагома демократична складова світової спільноти закріпила в Основному законі держави свій євроінтеграційний курс, який успішно реалізує, зокрема в умовах воєнного стану. І саме доктринальний підхід до удосконалення українського кримінального законодавства сприяє формуванню наукової стратегії його розвитку в умовах реалізації цього курсу. При цьому варто враховувати особливості суспільних процесів, що знаходяться в стані продовження глобалізаційних, інтеграційних, інформатизаційних реформаций.

Шляхом формування і реалізації сучасних загальної і спеціальних доктрин кримінального права має здійснюватися удосконалення кримінального законодавства та правозастосовчої практики. Вони є ціннісно-правовим і стратегічно-науковим орієнтиром для державного забезпечення належної правової охорони прав та свобод людини й громадянина, власності, громадського порядку й громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від кримінально-караних посягань, забезпечення миру й безпеки людства й запобігання кримінальним правопорушенням. У цій тезі сфокусована сутність доктрин кримінального права та їх положень [1, с. 72].

Розглянемо окремі питання запровадження доктринального підходу до реалізації євроінтеграційного курсу України в частині кримінально-правових проблем боротьби з корупцією.

Як вже відзначалося, одним із завдань ЄС є посилення боротьби з корупцією. Вимоги (стандарти) ЄС

в цьому питанні визначені в декількох, на наш погляд, основних нормативно-правових актах ЄС: Резолюції (97) 24 (994 845), що ухвалена Кабінетом Міністрів Ради Європи (далі – РЄ) від 6 листопада 1997 року [3]; Кримінальній конвенції РЄ про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року (ратифіковано Україною 18 жовтня 2006 року; набрання чинності: 1 березня 2010 року) [4]; Конвенції від 27 травня 1997 року, що складена на підставі статті К.3 (2) (с) Договору про Європейський Союз про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб Європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу [5]; Рамковому рішенні 2003/568 від 22 липня 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі [6].

Розглянемо стан і сформулюємо перспективи адаптації законодавства України про кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення в частині повноти й точності впровадження положень Резолюції Кабінету Міністрів РЄ від 6 листопада 1997 року з визначенням 20 керівних принципів для боротьби з корупцією, розроблених Мультидисциплінарною групою по корупції (GMC).

Результати вивчення та системно-правового аналізу 20 керівних принципів боротьби із корупцією, окреслених у резолюції (97) 24 (994 845), дозволяють підкреслити, що переважно ці принципи мають повне або часткове (за змістом) кримінально-правове значення, зокрема для впровадження в науково-дослідницькій, галузевій і навчально-юридичній сферах. До таких принципів (зі збереженням їх нумерації, вказаної в тексті резолюції) можемо назвати такі: 1. Проводити ефективні заходи для запобігання корупції та, у цьому зв'язку, піднімати суспільне розуміння і просування етичної поведінки; 2. Гарантувати визнання національної і міжнародної корупції кримінальної; 4. Забезпечити відповідні заходи для конфіскації і позбавлення доходів в результаті випадків корупції; 5. Забезпечити відповідні заходи, щоб запобігти тиску на юристів, що займаються випадками корупції; 7. Просувати спеціалізацію людей або органів, відповідних за боротьбу з корупцією і забезпечувати їх відповідними засобами і навчанням для виконання їх завдань; 12. Підтверджувати роль, яку можуть відігравати ревізійні процедури в запобіганні і виявленні корупції поза адміністративних органів; 19. Гарантувати, що в кожному аспекті боротьби з корупцією, беруться до уваги можливі зв'язки з організованою злочинністю і відмиванням грошових коштів та деякі інші принципи.

Дослідження стану впровадження зазначених принципів у КК України дозволяє виділити певні успіхи й ще залишені «прогалини». Насамперед це стосується таких засадних принципів, як:

- проводити ефективні заходи для запобігання корупції та, у цьому зв'язку, піднімати суспільне розуміння і просування етичної поведінки, а також гарантувати визнання національної і міжнародної корупції кримінальної. Якщо розглядати ці 2 основних правила боротьби з корупцією, визначених Кабінетом Міністрів РЄ, у кримінально-правовій площині, доцільно підкреслити їх взаємопов'язаність з функціями (завданням) КК України. Перший принцип (щодо запобігання корупції) стосується превентивної функції кримінального законодавства, а другий – (стосовно визнання національної і міжнародної корупції як кримінально-караної) – охоронної та регулятивної функції цього Кодексу. Загальним для належної реалізації цих функцій є якісне правове забезпечення охорони соціальних цінностей, зазначених в ч. 1 ст. 1 КК України, від корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

У цьому напрямку Україною здійснені досить ефективні кримінально-правові заходи, зокрема, у примітці до ст. 45 КК наведено перелік корупційних кримінальних пра-

впорушень і кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² цього Кодексу (ч. 1 ст. 45 КК). Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366², 366³ цього Кодексу (її ч. 2). Це чинна редакція ст. 45 КК з останніми змінами, внесеними згідно із Законами № 1231-ІХ від 16 лютого 2021 р. і № 1576-ІХ від 29 червня 2021 р.

Також протягом останнього десятиліття введено кримінальну відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення в різних сферах публічного і приватного права (зокрема, ст. 364¹; 365², 368³, 368⁴, 369² КК); удосконалено редакцію низки статей, що встановлюють кримінальну відповідальність за такі правопорушення, причому деякі з них неодноразово змінювалися (статті 354, 364, 368, 369 КК тощо); виключено з КК статті 366¹, 368², що визнані Конституційним Судом України неконституційними.

Разом з тим, відмічаємо, що підняття суспільного розуміння й просування етичної поведінки серед населення і суб'єктів, що виконують державні функції або функції місцевого самоврядування чи дорівнюються до таких осіб, доцільно супроводжувати конкретними заходами підтримки ініціативності і результативності законної (правомірної) діяльності службових осіб і осіб, професійна діяльність яких пов'язана з наданням публічних послуг, а також інших осіб, зазначених в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Така підтримка може відбуватися шляхом продуманої правової регламентації дискреційних повноважень таких суб'єктів. І в цьому напрямку є нереалізовані можливості ефективного запобігання корупції і законного, справедливого покарання корупціонерів.

Залишається не повністю вирішеним питання щодо гарантування встановлення кримінальної відповідальності за міжнародну корупцію в Україні, є значні резерви для подальшої роботи законодавця і приведення українського законодавства до стандартів ЄС, зазначених в розглядуваній резолюції Кабінету Міністрів РЄ.

Нагадаємо, що існує певна невідповідність між різновидами суб'єктів корупційних правопорушень, зазначених у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», принципу гарантування визнання міжнародної корупції кримінальної, а саме серед суб'єктів корупційних правопорушень не передбачені особи, що представляють міжнародні інституції або вони є їх працівниками чи наділені іншим відповідним міжнародним статусом. Про таких осіб йдеться в ч. 4 ст. 18 КК України як різновиду спеціального суб'єкта, а також згадується в примітці 2 до ст. 364 КК. Тобто є певний дисбаланс (неузгодженість) між зазначеними положеннями, що не дозволяє визнати, наприклад, міжнародного експерта, суддю міжнародної судової інституції суб'єктом корупційного зловживання владою або службовим становищем, хоча такі особи є суб'єктами такого зловживання, проте не корупційного кримінального правопорушення.

Є значні резерви для посилення Україною боротьби з корупцією, якщо суб'єктом корупційного кримінального правопорушення є посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені

вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому (ч. 4 ст. 18 і ч. 2 ст. 364 КК). Такі особи не вказані в ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», хоча вони визнаються українським кримінальним законодавством службовими особами, проте їх суспільно небезпечні діяння поки не визнані законодавством України корупційними з невідомих дослідникам причин. Водночас при реалізації нашою країною євроінтеграційного курсу участь таких осіб у різних суспільних, громадських, господарських (економічних), політичних фінансових процесах величезна. З метою насамперед превентивної функції законодавства України про боротьбу з корупцією таких службових осіб необхідно визнати суб'єктами корупційних правопорушень з доповненням переліку осіб, що прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, тобто шляхом доповнення п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Крім того, керуючись конституційним принципом рівності усіх перед законом з тексту пп. в) п. 2 ч. 1 ст. 3 вказаного закону слід вилучили слова «(крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій)». Таким чином буде усунута можлива корупційна складова в діяльності багатьох конкурсних і дисциплінарних комісій.

Узагальнено можемо навести редакцію пп. в) і нового підпункту д) (нумерація – Л. Д.) п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» у пропонуємому законопроектному варіанті:

«в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів, Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті;

д) посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органах іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів;».

Таке удосконалення українського законодавства здатне значно підвищити рівень боротьби в Україні з корупцією і стане прикладом відповідального і ефективного впрова-

дження 2-х керівних принципів боротьби з цим негативним явищем, визнаних РС;

– підтверджувати роль, яку можуть відігравати ревізійні процедури в запобіганні і виявленні корупції поза адміністративних органів. Відомо, що в приватній й інших сферах поширеним є вчинення корупційних кримінально-караних діянь із використанням підроблених офіційних документів. Однак, є проблеми визначення ознак поняття «офіційний документ» (насамперед у частині визначення законом форми й реквізитів такого документу). Це призводить в кримінальному судочинстві до порушення принципів справедливості й невідворотності кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення при притягненні до кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані з підробленими офіційними документами, корупціонерів-ревізорів або корупціонерів, діяння яких виявлені шляхом проведення ревізії;

– гарантувати, що в кожному аспекті боротьби з корупцією, беруться до уваги можливі зв'язки з організованою злочинністю і відмиванням грошових коштів. Стосовно цього принципу боротьби з корупцією відмічаємо, що є супутні проблеми правової визначеності дефініцій й ознак таких злочинних об'єднань як терористична група, терористична організація, банда тощо та їх встановлення в процесі досудового розслідування та судового розгляду відповідних матеріалів кримінального провадження. У випадку наявного зв'язку корупційного кримінального правопорушення зі створенням або діяльністю такого злочинного об'єднання виникають проблеми кваліфікації вчиненого(-их) діяння(-нь) та притягнення конкретної особи до кримінальної відповідальності. Пропозиції щодо розв'язання окресленої проблеми висловлені в автором цієї статті у вже згаданій монографії [1, с. 466-473].

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Узагальнення наведеного дозволяє:

1. Підкреслити суттєве значення доктринального підходу в формуванні і реалізації стратегії й тактики адаптації українського кримінального законодавства до стандартів, вимог, рекомендацій поважних інституцій ЄС, зокрема, із питань боротьби з корупцією.

2. Акцентувати увагу на 4 розглянутих в цій статті засадничих принципах боротьби з корупцією, визначених в резолюції Кабінету Міністрів РС 1997 р., із констатуванням наявних проблем впровадження цих принципів в українське кримінальне та/або інше законодавство з питань запобігання корупції.

3. Виділити проблематику для розв'язання на законодавчому рівні. Для подальшого удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність необхідно вирішити такі проблеми: доповнити перелік суб'єктів корупційних правопорушень; уточнити правове визначення ознак офіційного документу та ознак злочинних об'єднань зі створення або діяльністю яких пов'язані корупційні кримінальні правопорушення тощо.

4. Висловити впевненість щодо необхідності продовження наукових досліджень в обраних напрямках.

ЛІТЕРАТУРА

- Актуальні проблеми формування сучасної доктрини кримінального права України: монографія /В. Я. Тацій, Л. М. Демидова, В. І. Борисов та ін.; за заг ред. В. Я. Тацій, Л. М. Демидової, В. І. Борисова. Харків: Право, 2021. 632
- Шембель Д. Україна – кандидат в ЄС: які законодавчі зміни слід очікувати. *ЮрЛіга*. 22 липня 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati (дата звернення 07.10.2022).
- Резолюція (97) 24, що ухвалена Кабінетом Міністрів Ради Європи на 101-й сесії 6 листопада 1997 року (Документ 994_845, поточна редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_671#Text (дата звернення 07.10.2022).
- Кримінальній конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення 07.10.2022).
- Конвенції від 27 травня 1997 року, що складена на підставі статті К.3 (2) (с) Договору про Європейський Союз про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб Європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу. URL: (дата звернення 07.10.2022).
- Рамкове рішення 2003/568 від 22 липня 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі. URL: (дата звернення 07.10.2022).